

УДК 377. 633. 035: [304.44+009] (043.3)

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНОЇ СПРЯМОВАНOSTI МАЙБУТНІХ БІОТЕХНОЛОГІВ

О.О. Мишак

викладач кафедри романо-германських мов і перекладу,
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ)
email: mishak.olena@yandex.ru

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ГУМАНИСТИЧЕСКОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ БУДУЩИХ БИОТЕХНОЛОГОВ

Е.А. Мышак

преподаватель кафедры романо-германских языков и перевода,
Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины (г. Киев)

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMATION OF FUTURE BIOTECHNOLOGISTS' HUMANISTIC ORIENTATION

О.О. Myshak

lecturer of department of romance and germanic languages and translation,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv)

У статті розглядаються та аналізуються педагогічні умови, які дозволяють ефективно організувати процес формування гуманістичної спрямованості майбутніх біотехнологів. Презентовано досвід вивчення педагогічних умов у педагогічній теорії та практиці та аналіз наукових розробок визначення педагогічних умов формування гуманістичної спрямованості студентів різних спеціальностей.

Ключові слова: педагогічні умови; формування; біотехнологи; гуманістична спрямованість; професійна підготовка.

В статье рассматриваются и анализируются педагогические условия, позволяющие эффективно организовать процесс формирования гуманистической направленности будущих биотехнологов. Представлен опыт изучения педагогических условий в педагогической теории и практике и анализ научных разработок определения педагогических условий формирования гуманистической направленности студентов разных специальностей.

Ключевые слова: педагогические условия; формирование; биотехнологи; гуманистическая направленность; профессиональная подготовка.

It is examined and analyzed pedagogical conditions that can effectively organize of the process of formation of future biotechnologists' humanistic orientation in the article. It is presented experience of learning pedagogical conditions in pedagogical theory and practice and analysis of scientific research of the definition of pedagogical conditions of formation of humanistic orientation of students of different specialties.

Keywords: pedagogical conditions; formation, biotechnologists, humanistic orientation; professional training.

Постановка проблеми. В умовах зростання практичної потреби в нових технологіях, покликаних ліквідувати нестачу продуктів харчування, енергії, мінеральних ресурсів, покращити стан охорони здоров'я і охорони навколишнього середовища зростає соціальна значущість якісної професійної підготовки фахівців з біотехнології [6]. Кардинальні зміни у суспільному виробництві та економіці, зокрема в аграрному секторі, зумовлюють нові вимоги до підготовки фахівців біотехнологічної галузі.

Підготовка кваліфікованого біотехнолога, цілісної особистості з пріоритетом загальнолюдських цінностей – основне завдання вищої школи, реалізація якого можлива лише за умови гуманізації професійної підготовки та формування гуманістично спрямованої особистості фахівця з біотехнології, діяльність якої є гуманною по відношенню до себе, соціуму та природи.

„Гуманістичну спрямованість біотехнолога” ми розуміємо як інтегративну властивість особистості, що визначає її поведінку згідно з ідеями гуманізму – визнанням самоцінності людини, її прав на особистісний розвиток і щасливе життя, гуманним ставленням до людей, прагненням до створення таких гуманних технологій, які не тільки принесуть благо навколишнім, а й сприятимуть збереженню людства та біологічної автентичності живої природи як такої, створюючи нове середовище життєдіяльності [5].

Гуманістичні тенденції у сфері біотехнології та сучасні вимоги до особистості біотехнолога зумовлюють пошук інноваційних форм, методів, педагогічних умов, які забезпечували б формування гуманістичної спрямованості майбутніх фахівців-біотехнологів у професійній підготовці.

Аналіз досліджень. На сьогодні накопичений чималий досвід вивчення педагогічних умов у педагогічній теорії та практиці.

Насамперед зазначимо, що в педагогічній науці є багато підходів до визначення терміна „умова”. Педагогічні умови професійної підготовки спеціалістів різних напрямів вивчали Л. Бивалькевич, С. Висоцький, В. Зинкевичус, О. Листопад, І. Кіреєва, М. Опольська, А. Рябуха та ін.

Для нашого дослідження певний інтерес становлять також визначення педагогічних умов формування гуманістичної спрямованості студентів інших спеціальностей, яким присвячені праці Г. Бондарь, В. Василюк, А. Кудусової, Н. Нерух, О. Теплої, І. Тимчук.

Проаналізована психолого-педагогічна література з досліджуваної проблеми дала підстави констатувати, що питання гуманістичної спрямованості майбутніх біотехнологів та визначення відповідних педагогічних умов її формування не розроблене в теорії та практиці професійної освіти.

Мета статті – аналіз змісту педагогічних умов, визначення основних педагогічних умов, що забезпечують ефективне формування гуманістичної спрямованості майбутніх біотехнологів.

Виклад основного матеріалу. Насамперед зазначимо, що в педагогічній науці є багато підходів до визначення терміна „умова”.

Класична педагогіка розглядає умови як основу для реалізації педагогічних явищ, але точного визначення поняття „педагогічні умови” в науковому обігу сьогодні немає. Так, не існує відповідної статті в „Українському педагогічному словнику” С. Гончаренка та в інших довідкових виданнях.

Український дослідник С. Висоцький визначає умови як „динамічний регулятор інформаційних, особистісних, психологічних та педагогічних факторів” [3, с. 38].

Педагогічні умови певного освітнього феномену автори „Стратегії гуманізму” пояснюють як виявлення певної сукупності чинників, які суттєво впливають на нього, для того, щоб цілеспрямовано забезпечити гармонійну єдність і використання синергетичного ефекту тих із них, котрі сприяють бажаному характеру перебігу й розвитку цього феномену, усунення чи нейтралізацію чинників, що перешкоджають його нормальному функціонуванню й розвитку [11].

Отже, ми вважатимемо педагогічними умовами сукупність чинників, які впливають на результативність педагогічного процесу, цілеспрямовано створюються в ході професійної підготовки студентів та гарантують її рух у необхідному, визначеному напрямку до прогнозованого результату сформованості в них гуманістичної спрямованості в процесі навчання.

Педагогічні умови формування гуманістичної спрямованості майбутніх біотехнологів було визначено за допомогою наукових розробок Г. Бондарь, Н. Нерух, М. Опольської, О. Теплої, І. Тимчук.

Ефективність процесу формування гуманістичної спрямованості майбутніх агрономів, на думку Н. Нерух, значною мірою буде залежати від реалізації таких умов:

- наповнення дисциплін, що викладаються, гуманістично спрямованим змістом – засвоєння гуманістично-орієнтованих знань;
- пошук дидактичних технологій, які ґрунтуються на інтерактивному навчанні, педагогіці співробітництва та сприяють формуванню умінь і навиків гуманістичних принципів в конкретній виробничій діяльності студента (забезпечення особистісно-орієнтованого підходу);
- формування у майбутніх агрономів гуманістичної спрямованості, особистісних якостей, мотиваційної сфери на майбутню професійну діяльність (створення особистісно-орієнтованого середовища) [7].

У своєму дисертаційному дослідженні М. Опольська виділяє такі організаційно-педагогічні умови формування гуманістичної спрямованості майбутнього фахівця в управлінській сфері діяльності:

- співпраця та скоординованість зусиль усіх ланок соціалізуючого впливу на особистість;
- активна та цілеспрямована участь викладача в процесі формування гуманістичної спрямованості;
- особистісно орієнтований підхід до професійної підготовки з метою формування гуманістичної спрямованості фахівця;
- забезпечення єдності формування гуманістичної спрямованості та професійного становлення студентів;
- застосування у підготовці майбутнього менеджера-економіста професійно-педагогічних ситуацій [8].

До педагогічних умов гуманізації навчання майбутніх екологів у процесі фахової підготовки І. Тимчук відносить такі:

- сформованість особистості викладача вищої школи, здатного здійснювати навчання студентів-екологів на гуманістичних засадах;
- забезпечення гуманістичної орієнтованості змісту навчання студентів;
- дотримання викладачами педагогічно доцільних гуманістичних принципів та застосування «екологічно спрямованих» методів навчання;
- гуманізація взаємовідносин між викладачами та майбутніми екологами [13].

На думку О. Теплої, педагогічні умови ефективного формування гуманістичних цінностей у студентів аграрних вищих навчальних закладів у позааудиторній діяльності такі:

- урахування специфіки майбутньої професійної діяльності студентів аграрних вищих навчальних закладів під час організації виховного процесу;
- здійснення цілеспрямованої підготовки викладачів – наставників академічних груп до організації позааудиторної виховної роботи з формування гуманістичних цінностей;
- використання у виховному процесі інтерактивних технологій, форм і методів виховання;
- організаційно-методичне забезпечення виховного процесу [12].

Успішному формуванню гуманістичного світогляду майбутніх учителів у процесі вивчення філологічних дисциплін, вважає Г. Бондарь, сприяють такі організаційно-педагогічні умови:

- спрямування вивчення філологічних дисциплін на формування готовності майбутнього

вчителя ставитися до людини як до абсолютної цінності;

- наявність гуманістичного освітнього середовища у ВНЗ;
- реалізація науково обґрунтованої програми поетапного формування гуманістичного світогляду майбутніх учителів при вивченні філологічних дисциплін [1].

Аналіз та узагальнення теоретико-методологічних досліджень з означеної проблеми дають підстави висловити припущення, що формування гуманістичної спрямованості в майбутніх біотехнологів буде ефективним за таких умов:

- забезпечення гуманістично спрямованої педагогічної діяльності викладача вищої школи;
- актуалізація гуманістичної складової у змісті навчання;
- застосування інтерактивних форм і методів у початково-виховному процесі.

Розгляньмо докладніше зазначені педагогічні умови.

1. Забезпечення гуманістично спрямованої педагогічної діяльності викладача вищої школи.

Гуманістична спрямованість особистості формується у процесі спільної діяльності педагогів і студентів, що є двобічним процесом. Він передбачає, з одного боку, організаційно-педагогічний вплив педагогів у навчально-виховному процесі, з другого – творчу самостійну діяльність студентів, спрямовану на саморозвиток і самовдосконалення гуманної особистості, самоактуалізацію її творчих здібностей та нахилів.

Гуманістична спрямованість – спрямованість на особистість іншої людини, утвердження словом і працею найвищих духовних цінностей, моральних норм поведінки і стосунків. Це вияв професійної ідеології педагога, його ціннісного ставлення до педагогічної дійсності, її мети, змісту, засобів, суб'єктів, наголошують І. Зязюн, Л. Крамущенко, І. Кривонос.

Сучасні дослідники переконані, що сутність освіти становить не виховний вплив учителя на учня, а синергізм їх узгодженої взаємодії. Реальне співробітництво між учасниками педагогічного процесу можливо тільки тоді, коли воно вибудовується на основі орієнтирів для спільної творчості – взаєморозуміння, злагоди й довіри, коли створюється живильне середовище для виявлення внутрішніх потенцій саморозвитку особистості, зміни як учня, так і вчителя з метою досягнення вищого рівня відносин між ними – синергії навчально-виховного взаємодії [15].

Але, на жаль, у стосунках викладача і студента трапляється безпринципність, байдужість, авторитаризм, академічна нечесність і відсутність верховенства закону, які шкодять плеканню фахівця, формуванню моральних орієнтирів у молодих людей [14, с. 82].

На жаль, належна робота в цьому напрямі в навчальних закладах не має чіткої цілеспрямованості й послідовності, а то й зовсім відсутня. Традиційна система навчання, що відрізняється стійкістю й консерватизмом, не сприяє динамічній різноманітності навчальної діяльності та формуванню особистісних якостей студента.

В сучасних умовах, коли зміст гуманітарних дисциплін часто не пов'язаний з актуальними життєвими проблемами кожної людини; коли студенти не можуть точно і стисло сформулювати думку, неадекватно реагують на зауваження, нездатні передбачити реакцію співрозмовника та спостерігається низька культура дискусії і оформлення власної точки зору, актуальності набуває гуманістично спрямована педагогічна діяльність викладача з формування саме гуманістичного освітнього середовища [1].

Не в наших силах і компетенції створити гуманістичне освітнє середовище всього аграрного університету, але в наших силах і силах кожного викладача створити його на рівні своїх занять у рамках конкретно взятої дисципліни.

Ми поділяємо думку Г. Бондар, яка наголошує на тому, що відповідно до конкретного навчального предмета, гуманістичне освітнє середовище – це особистісно орієнтований

навчальний процес, що реалізовує гуманістичний потенціал відповідної дисципліни, через включення спеціальним чином організованих особистісно значущих для студента знань при використанні відповідних форм і методів. При цьому значно посилений рівень спрямованості навчально-виховного процесу на розвиток і саморозвиток особистості студента [1].

Вважаємо, що основою гуманістично спрямованої педагогічної діяльності викладача вищої школи з метою створення гуманістичного освітнього середовища виступає:

- пошук дидактичних технологій, форм і методів навчання, що ґрунтуються на педагогіці співпраці;
- налагодження демократичних гуманних взаємовідносин між учасниками навчально-виховного процесу;
- уникнення авторитаризму та формалізму у стосунках викладачів і студентів;
- наявність сприятливого психологічного клімату;
- зміна позиції викладача щодо студента, при цьому викладач виступає як помічник у професійній підготовці особистості студента;
- утвердження позиції активної взаємодії і співпраці викладача і студента;
- створення умов для самореалізації кожного студента в доступних йому сферах діяльності;
- актуалізація персоніфікованого підходу до становлення особистості студента.

На жаль, на сучасному етапі дотримання викладачами педагогічно доцільних гуманістичних принципів у правильному підборі змісту, технологій, форм і методів навчання, що сприяють формуванню мотиваційної сфери на майбутню професійну діяльність у галузі біотехнології, майже не реалізується.

Переважає більшість викладачів схиляється до використання традиційних форм навчання, керуючись при цьому різними причинами.

Кожен викладач, незалежно від спеціальності, – це вихователь. Він виховує не тільки змістом свого предмета, а й ставленням до справи, своїми особистісними якостями, поведінкою, умінням створити атмосферу позитивного настрою, ситуації успіху, високої мотивації, підтримки, культури спілкування.

2. Актуалізація гуманістичної складової у змісті навчання.

Для з'ясування стану забезпечення гуманістичної орієнтованості змісту дисциплін гуманітарного та професійного циклів навчального плану підготовки біотехнологів було використано галузевий стандарт вищої освіти 2012 року з напрямку підготовки „Біотехнологія”, ОКР „бакалавр” [4, с. 54-61].

Зазначимо, що у змісті галузевого стандарту відбулася певна позитивна динаміка щодо формування особистісних (духовних, моральних) якостей майбутнього фахівця. Разом з тим у змісті цих структурних компонентів недостатнє звернення до особистісних якостей майбутніх біотехнологів.

Мета вищої професійної освіти, як відомо, полягає не у вузькопрофесійній підготовці, а в широкій природничо-науковій, загальнокультурній, соціально й індивідуально значущій підготовці, що безперервно розвиває творчий потенціал особистості і сприяє самостійному поповненню професійних знань майбутнього фахівця в галузі біотехнології. “Формування системи фундаментальних природничо-наукових знань і умінь забезпечує можливість застосовувати їх в умовах сучасних технологій, котрі динамічно розвиваються, і є однією з умов підготовки висококваліфікованого фахівця в галузі біотехнології, порівняно нової освітньої галузі для України” [6]. Тому актуальна проблема підготовки фахівців-біотехнологів у вищій школі – формування різних циклів дисциплін, навчальних програм та планів, наповнених конкретним

змістом, що має забезпечити пріоритетність загальнолюдських цінностей.

Виховання гуманістично спрямованої особистості у ВНЗ слід реалізовувати через оптимальну комбінацію фундаментального, гуманітарного і професійного циклів дисциплін, їх взаємопроникнення на основі міжпредметних зв'язків, інтегрованих курсів, міждисциплінарних форм контролю, що забезпечують формування цілісної свідомості на основі системного знання.

У зв'язку з цим у вищому аграрному навчальному закладі великого значення набуває міждисциплінарний комплекс, що забезпечує взаємодію технічних і гуманітарних предметів і сприяє стимулюванню духовних потреб та інтересів студентів (інтелектуальних, моральних і естетичних), які задовольняються в процесі самоосвіти, самовиховання та саморозвитку [10].

Таким чином, для актуалізації гуманістичної складової у змісті навчання студентів необхідно виконувати такі завдання:

- розкриття своєрідності кожної гуманітарної дисципліни з метою підвищення інтелекту, кругозору, ерудиції студентів, становлення професійних якостей;
- використання гуманістичного потенціалу гуманітарних дисциплін у формуванні у студентів духовних і моральних якостей;
- використання гуманітарного знання в навчанні спеціальних дисциплін;
- звернення до природничих і технічних наук у викладанні гуманітарних дисциплін.

3. Застосування інтерактивних форм і методів у навчально-виховному процесі.

Оптимальними для реалізації в навчально-виховному процесі особистісно зорієнтованого підходу до формування гуманістичної спрямованості майбутніх біотехнологів аграрного профілю ми вважаємо інтерактивні методи навчання, які дозволяють організувати навчальний процес з урахуванням особливостей особистості студента, його інтересів, схильностей та здібностей, що відповідає тенденції гуманізації вищої освіти.

Поняття „інтерактив” походить з англійської мови („interact”, де „inter” – між, взаємний; „act” – діяти) й означає взаємодію, діалог із чим-небудь або ким-небудь [9, с. 15].

Методичні особливості інтерактивних методів такі: побудова процесу навчання через можливості спілкування всіх учасників освітнього процесу (рольові та ділові ігри, дискусії, презентації); підготовка навчальної групи до продуктивного спілкування (здатність прийняти чужий погляд, враховувати інтереси інших людей); формування вмінь працювати в групі, вмінь співпрацювати. Першорядною умовою застосування цих методів виступають особисті якості та досвід, якими володіє людина: знання, рівень загальної освіченості та інші особистісні характеристики, що дають студентам можливість ефективно брати участь у процесі професійної підготовки.

Інтерактивні методи навчання включають сукупність способів організації і управління навчально-пізнавальною, професійно-орієнтованою, перетворювальною, комунікативною діяльністю студентів. З їх допомогою ефективно формуються пізнавальні та професійні мотиви й інтереси; виховується системне мислення, що включає цілісне розуміння природи і суспільства, а також самого себе, свого місця в світі; будується цілісне уявлення про професійну діяльність, її фрагменти та етапи; здійснюється підготовка до колективної роботи, формуються соціальні вміння та навички взаємодії і спілкування; забезпечується володіння методами моделювання [2].

Отже, інтерактивне навчання – це передусім діалогове навчання, сутність якого полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії суб'єктів навчання.

Акцентуємо увагу на тому, що організація професійної підготовки студентів на діалогічних засадах – це нагальна потреба, яка позитивно впливатиме на формування спрямованості майбутніх біотехнологів. Саме спрямованість на спілкування в діяльності належить до найважливіших ознак суб'єкта біотехнології. Через спілкування засвоюється й передається соціально-професійний досвід фахівців біотехнологічної сфери. Поза спілкуванням ця форма праці в принципі не можлива. Спілкування – це своєрідне соціальне середовище, в якому формується наукове мислення біотехнолога, відбувається його становлення як фахівця.

Крім того, у зв'язку з проблемами біобезпеки та негативним сприйняттям у суспільстві розвитку нових технологій узагалі й біотехнологій зокрема майбутні фахівці-біотехнологи мають набувати навичок участі у громадських дискусіях, уміння вислухати й узяти до уваги побоювання і тривоги громадськості, а разом з тим і мотивувати власні погляди, обґрунтувати докази безпеки біотехнології, які безпосередньо стосуються моральної оцінки перспектив її використання.

Отже, використання методів інтерактивного навчання, що базуються на діалогічних засадах, вважаємо найбільш доцільними як сукупність прийомів і способів психолого-педагогічного впливу на студентів-біотехнологів, що (порівняно з традиційними методами навчання) першою чергою спрямовані на розвиток у них творчого самостійного мислення, активізацію пізнавальної діяльності, формування творчих вмінь та навичок нестандартного розв'язання певних професійних проблем на гуманістичних засадах і вдосконалення навичок професійного спілкування.

Таким чином, для реалізації інтерактивних методів до формування гуманістичної спрямованості майбутніх біотехнологів аграрного профілю необхідно створити такі умови:

- організація навчально-виховного процесу як поєднання навчання й виховання, розвитку і саморозвитку особистості студента;
- готовність викладачів до реалізації інтерактивних методів у навчально-виховному процесі;
- створення особливого психологічного клімату у колективі;
- впровадження демократичного стилю спілкування;
- ретельний відбір навчального матеріалу,
- гнучкий вибір стратегії і форми проведення занять;
- переважання діалогічних методів навчання;
- різноманітність методів і форм організації навчально-виховної діяльності студентів.

Висновки. Аналіз та узагальнення теоретико-методичних досліджень з проблеми дали змогу обґрунтувати педагогічні умови формування гуманістичної спрямованості майбутніх біотехнологів: забезпечення гуманістично спрямованої педагогічної діяльності викладача вищої школи; актуалізація гуманістичної складової у змісті навчання; застосування інтерактивних форм і методів у навчально-виховному процесі.

Перспектива подальших досліджень полягає у застосуванні визначених педагогічних умов до формування гуманістичної спрямованості майбутніх біотехнологів у професійній підготовці.

Список використаних джерел

1. Бондар Г. О. Формування гуманістичного світогляду майбутніх вчителів у процесі вивчення філологічних дисциплін: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Бондар Галина Олександрівна; Уманський ДПУ імені Павла Тичини. – Умань, 2011. – 245 с.
2. Вербицкий А. А. Новая образовательная парадигма и контекстное обучение / А. А. Вербицкий. – М.: ИЦ проблем качества подготовки специалистов, 2000. – 200 с.

3. Высоцкий С. В. Структура психолого-педагогических условий формирования поисково-творческой направленности личности в процессе обучения / С. В. Высоцкий // *Наук. Вісник Південноукр. держ. ун-ту ім. К. Д. Ушинського: Зб. наук. пр.* – Одеса, 1999. – Вип. 8-9. – 91с.

4. Галузевий стандарт вищої освіти України. Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра галузі напряму підготовки 6.051401 – «Біотехнологія». – Видання офіційне. – К., Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, 2012. – 67 с.

5. Мишак О. О. Експериментальне дослідження сформованості когнітивного компонента гуманістичної спрямованості майбутніх біотехнологів // *Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти.* – 2016. – № 2. – С. 37-44.

6. Мишак О. О. Сутність та особливості професійної підготовки майбутніх біотехнологів в Україні / О. О. Мишак // *Біоресурси і природокористування: науковий журнал.* – К.: Видавничий центр НУБіП України, 2013. – Т. 5. – № 1-2. – С. 149-155.

7. Нерух Н. Б. Формування гуманістичної спрямованості майбутніх агрономів в процесі вивчення соціогуманітарних дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Наталія Василівна Нерух; ДВНЗ "Ун-т менедж. освіти". – К., 2009. – 298 с.

8. Опольська М. В. Формування гуманістичної спрямованості майбутніх менеджерів-економістів у процесі професійної підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Марина Вікторівна Опольська; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2009. – 221 с.

9. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. – К.: А.С.К., 2003. – 192 с.

10. Свиренко Ж. С. Виховання гуманізму в студентів вищих технічних навчальних закладів у процесі вивчення предметів гуманітарного циклу: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07/ Жанна Сергіївна Свиренко; Бердянський державний педагогічний університет. – Бердянськ, 2009. – 176 с.

11. Стратегия гуманизма: (из опыта работы научно-учебного комплекса НТУ „ХПИ” – ХГУ „НУА”) / [под общ. ред. В. И. Астаховой, Л. Л. Товажнянского]. – Х.: Изд-во НУА, 2004. – 184с.

12. Тепла О. М. Формування гуманістичних цінностей у студентів аграрних вищих навчальних закладів у позааудиторній діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.07 / О. М. Тепла; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2008. – 23 с.

13. Тимчук І. М. Педагогічні умови гуманізації навчання майбутніх екологів у процесі фахової підготовки. : Дис...канд. пед. наук: 13.00.04. - Біла Церква, 2009. – 271 с.

14. Чепига М. П. Академічна нечесність викладачів та студентів: шлях її подолання в Україні / М. П. Чепига // *Вища школа.* – К., 2009. – №11. – С. 79-91.

15. Щербань П. М. Сутність педагогічної культури / П. М. Щербань // *Вища освіта України.* – К., 2004. – № 3. – С. 67-72.

References

1. Bondar H. O. Formuvannya humanistychnoho svitohliadu maibutnikh vchyteliv u protsesi vvychennia filolohichnykh dystsyplin: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Bondar Halyna Oleksandrivna ; Umanskyi DPU imeni Pavla Tychyu. – Uman, 2011. – 245 s.

2. Verbitskiy A. A. Novaya obrazovatel'naya paradigma i kontekstnoe obuchenie / A. A. Verbitskiy. – M.: ITs problem kachestva podgotovki spetsialistov, 2000. – 200 s.

3. Vysotskiy S. V. Struktura psikhologo-pedagogicheskikh usloviy formirovaniya poiskovo-tvorcheskoy napravlenosti lichnosti v protsesse obucheniya / S. V. Vysotskiy // *Наук. Вісник Південноукр. держ. ун-ту ім. К. Д. Ушинського: Зб. наук. пр.* – Одеса, 1999. – Вуп. 8-9. – 91с.

4. Haluzevyi standart vyshchoi osvity Ukrainy. Osvitno-kvalifikatsiina kharakterystyka bakalavra haluzi napriamu pidhotovky 6.051401 – «Biotekhnolohiia». – Vydannia ofitsiine. – K., Ministerstvo osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrainy, 2012. – 67 s.

5. Myshak O. O. Ekperymentalne doslidzhennia sformovanosti kohnityvnoho komponenta humanistychnoi spriamovanosti maibutnikh biotekhnolohiv // *Aktualni problemy pedahohiky, psykholohii ta profesiinoi osvity.* – 2016. – #. 2. – S. 37-44.

6. Myshak O. O. Sutnist ta osoblyvosti profesiinoi pidhotovky maibutnikh biotekhnolohiv v Ukraini / O. O. Myshak // Bioresursy i pryrodokorystuvannia: naukovyi zhurnal. – K.: Vydavnychiy tsentr NUBiP Ukrainy, 2013.– Т. 5. – # 1-2. – S. 149-155.
7. Nerukh N. B. Formuvannia humanistychnoi spriamovanosti maibutnikh ahronomiv v protsesi vyvchennia sotsiohumanitarnykh dystsyplin: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / Nataliia Vasylyvna Nerukh; DVNZ "Un-t menedzh. osvity". – K., 2009. – 298 s.
8. Opolska M. V. Formuvannia humanistychnoi spriamovanosti maibutnikh menedzheriv-ekonomistiv u protsesi profesiinoi pidhotovky: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.07 / Maryna Viktorivna Opolska; Nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova. – K., 2009. – 221 c.
9. Pometun O. I. Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnolohii navchannia: nauk.-metod. posib. / O. I. Pometun, L. V. Pyrozhenko. – K.: A.S.K., 2003. – 192 s.
10. Svyrenko Zh. S. Vykhovannia humanizmu v studentiv vyshchykh tekhnichnykh navchalnykh zakladiv u protsesi vyvchennia predmetiv humanitarnoho tsyклу: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.07/ Zhanna Serhiivna Cvyrenko; Berdianskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet. – Berdiansk, 2009. – 176 s.
11. Strategiya gumanizma: (iz opyta raboty nauchno-uchebnogo kompleksa NTU „KhPI” – KhGU „NUA”) / [pod obshch. red. V. I. Astakhovoy, L. L. Tovazhnyanskogo]. – Kh.: Izd-vo NUA, 2004. – 184c.
12. Tepla O. M. Formuvannia humanistychnykh tsinnostei u studentiv ahrarnykh vyshchykh navchalnykh zakladiv u pozaaudytornii diialnosti: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk: 13.00.07 / O. M. Tepla; Nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova. – K., 2008. – 23 s.
13. Tymchuk I. M. Pedahohichni umovy humanizatsii navchannia maibutnikh ekolohiv u protsesi fakhovoi pidhotovky. : Dys...kand. ped. nauk: 13.00.04. - Bila Tserkva, 2009. – 271 s.
14. Chepyha M. P. Akademichna nechesnist vykladachiv ta studentiv: shliakh yii podolannia v Ukraini / M. P. Chepyha // Vyshcha shkola. – K., 2009. – #11.– S. 79-91.
15. Shcherban P. M. Sutnist pedahohichnoi kultury / P. M. Shcherban // Vyshcha osvita Ukrainy. – K., 2004. – # 3. – S. 67-72.